

บทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวรายย่อยภายใต้การพัฒนาในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง

Role of Transnational Economics among Laotian Petty Traders in the Context of Developments in the Greater Mekong Sub - region

สุดารัตน์ ศรีอุบล (Sudarat Sriubon)* จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง (Jaggapan Cadchumsang)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวรายย่อยในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย ภายใต้การพัฒนาในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง บทความนี้ใช้ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาชี้ว่า ช่องว่างของรัฐในการควบคุมจัดการพื้นที่ชายแดนที่ไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผนวกกับการที่ผู้ค้าลาวรายย่อยมีทุนในรูปแบบต่าง ๆ เอื้อให้ผู้ค้าลาวรายย่อยสามารถต่อรองและปรับเปลี่ยนบทบาทให้สามารถเป็นผู้กระทำการที่ค้ำประกันในการทำมาหากินผ่านการค้าขายของป่า สัตว์ป่า และพืชป่า ซึ่งเป็นอาชีพประเพณีที่รัฐมองว่าผิดกฎหมาย การค้าขายของป่าทำให้ผู้ค้าลาวรายย่อยส่วนใหญ่ที่มักเป็นเพศหญิงได้กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว ถือเป็น การปรับเปลี่ยนบทบาทการแบ่งงานระหว่างเพศสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการเลื่อนชั้นไปเป็นผู้ผลิตในครัวเรือนของสังคมลาวในปัจจุบัน

ABSTRACT

This paper investigates role of transnational economics among Laotian petty traders in the development scheme of the Greater Mekong Sub - region. The study was conducted at Nong Mon Checkpoint, Nong Khai province, where is the Thai-Lao international Checkpoint. In-depth interview, participatory observation and non-participatory observation were applied as research instrument to collect field data. The results found that an uncertain border management by the state and a various form of the capitals possessed by Laotian petty traders were crucial conditions that contributed Laotian petty traders to stay in wildlife trade business incessantly. Although wildlife trade was considered as illegal activity, Laotian petty traders were able to shift their perception of the wildlife trade into the traditional occupation which contributed income to sustain Laotian petty traders and their households. The results also explored Lao female traders took mainly part in trade activity. This reflected a gender shift in labor division, and mobilized them to be a main labor force in the households.

คำสำคัญ: ผู้ค้าลาวรายย่อย ตลาดชายแดน อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง

Keywords: Laotian petty traders, Border marketplace, The Greater Mekong Sub – region

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** อาจารย์ สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

การรวมตัวกันเป็นอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (The Greater Mekong Sub-region) หรือ GMS ในปี ค.ศ. 1992 ได้ผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ อาทิ โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจ พลังงาน สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลงทุน การท่องเที่ยว การคมนาคม โทรคมนาคม และการค้า เป็นต้น ประเทศต่างๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้ปรับเปลี่ยนนโยบายการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้เอื้อต่อการเปิดการค้าการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น นโยบายของประเทศไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2531-2534) ได้มีนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” จากนโยบายดังกล่าวทำให้การเจริญเติบโตทางการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นตามมา (กนกวรรณ, 2554) การเกิดขึ้นของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจึงส่งผลให้รัฐมีความพยายามในการขยายอำนาจไปยังชุมชนชายแดนมากยิ่งขึ้น (ปฐม, 2553) จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาว และประเทศสมาชิกอื่นๆ ทำให้เกิดการผนวกเอาขอบการค้าท้องถิ่นชายแดนแม่น้ำโขงรวมเข้ากับเศรษฐกิจทั้งระดับชาติ ภูมิภาค และระดับโลก

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองยุคโลกาภิวัตน์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ยังส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคนี้ต้องผูกพันระบบเศรษฐกิจภายในประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านและตลาดการค้าระดับโลกมากขึ้น โลกาภิวัตน์มีผลทำให้พื้นที่ชายแดนถูกเปิดกว้างให้ผู้คน ทูต สินค้า ข่าวสาร อุดมการณ์ทางความคิด ได้เกิดการติดต่อปะทะประสานกันอย่างเข้มข้น ซึ่ง Appadurai (1996) เรียกว่า “สภาวะข้ามชาติ” (Transnationality) กระทั่งก่อให้เกิด “ระบอบเศรษฐกิจใหม่” ที่มุ่งเน้น การค้า การลงทุน และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติข้ามเขตแดนรัฐชาติอย่างเข้มข้นและสลับซับซ้อน ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการพัฒนาของเมืองชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษ จุดผ่อนปรน ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านควบคุมสินค้าศุลกากร การสร้างถนนหนทางและระบบการคมนาคมขนส่งต่างๆ (สมหมาย, 2555) รวมถึงเกิดการพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกต่อการข้ามแดน เช่น เอกสารผ่านแดน ช่องทางผ่านต่างๆ ทั้งด่านที่เป็นจุดผ่อนปรน ด่านชั่วคราวและด่านสากล มีการตั้งกฎเกณฑ์ทางการค้า อาทิ การเก็บภาษี ลดหย่อนภาษีและยกเว้นภาษี เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนชายแดนแม่น้ำโขงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจและระบบทุนเป็นหลัก รัฐได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการ ควบคุมกิจกรรมการค้าการแลกเปลี่ยนในชุมชนชายแดนมากขึ้น (กนกวรรณ, 2554) จึงอาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ได้ถูกพัฒนาควบคู่กับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ระบอบใหม่ของการกำกับควบคุม” (สมหมาย, 2555)

ภายหลังจากการประกาศจัดตั้งช่องทางการค้าตามธรรมชาติให้เป็นจุดผ่อนปรนบ้านหนองมนอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้พื้นที่ชายแดนจากเดิมที่ผู้คนและสินค้าสามารถข้ามแดนได้อย่างเสรี ได้ถูกกำกับดูแลภายใต้การสอดส่องของรัฐผ่านการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐชาติ ผู้คนชายแดนจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามขั้นตอน กฎระเบียบการค้าจากหน่วยงานรัฐ ที่เข้ามาควบคุมกำกับผู้คนและสินค้าที่อนุญาตให้ซื้อขายแลกเปลี่ยน รวมทั้งมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่และระยะเวลาที่ชัดเจนในการเปิด - ปิดจุดผ่อนปรน (พฤกษ์, 2552) นอกจากนี้จุดผ่อนปรนดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่รัฐมีการเฝ้าระวังและมีนโยบายในการปราบปรามการลักลอบนำเข้าสู่ตัวป่าและกล้วยไม้ที่ระบุตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือเรียกชื่อย่อว่า ไซเตส (CITES) (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2559)

อย่างไรก็ตามแม้จะมียางศึกษาเกี่ยวกับเมืองชายแดนและกิจกรรมต่างๆ ของผู้คนชายแดนอย่างแพร่หลายมากขึ้น แต่มีงานศึกษาเกี่ยวกับเมืองชายแดนหรือพื้นที่ชายแดนไม่มากนักที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษารื่องราวของผู้คนชายแดนหรือผู้ค้าชายแดนในบริบทประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการค้าชายตั้ง

เดิมที่ทำเป็นอาชีพประเพณีและการต่อสู้ดิ้นรนในการดำรงชีพของผู้คนที่ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ชายแดนในบริบทที่สัมพันธ์ไปกับรัฐหรือกลไกเชิงสถาบันของรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่ารัฐจะมีความพยายามในการเข้ามากำหนดกติกาและควบคุม แต่ไม่อาจควบคุมกิจกรรมการค้าขายชายแดนได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาด เนื่องจากความเป็นชายแดนมีอิทธิพลในการกำหนดลักษณะทางวัฒนธรรมในการดำเนินกิจกรรมการค้าขายให้มีรูปแบบแตกต่างไปจากบริบทพื้นที่อื่นๆ ทำให้กิจกรรมการค้าขายชายแดนและการข้ามแดนเอื้อต่อการเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่ได้ติดอยู่กับกรอบแบบศูนย์กลางกับชายขอบ หากแต่มีการถ่ายเทอำนาจ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้คนที่เป็ผลมาจากการเดินทาง การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงที่หลากหลายในพื้นที่ชายแดน รวมถึงการต่อรองกับการกำหนดกติกาในการใช้พื้นที่ชายแดน (จักรกริช, 2555) งานวิจัยนี้จึงมุ่งผู้ค้าลารายย่อยข้ามพรมแดนในฐานะของผู้กระทำการที่มีบทบาทในการต่อรองในการทำการค้าในพื้นที่ตลาดชายแดน ตามข้อเสนอในการมองปฏิบัติการของผู้คนในพื้นที่ชายแดนของ Walker (1999) ที่มองว่า รัฐในพื้นที่ชายแดนไม่ได้มีอำนาจครอบคลุมทุกหนแห่ง และไม่ได้เป็นขั้วตรงข้ามกับท้องถิ่นเสมอไป ผู้คนในพื้นที่ชายแดนจึงสามารถตีความอำนาจรัฐ และมีความสามารถเป็นผู้กระทำการที่มีการร่วมมือร่วมมือกันเพื่อเอื้อผลประโยชน์จากอำนาจนั้นร่วมกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลารายย่อย ในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย ภายใต้การพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับพลวัตของปรากฏการณ์ (ชาย, 2547) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและความชัดเจนในปรากฏการณ์ที่มีบริบทเฉพาะ การวิจัยครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้รู้ในชุมชน 2) เจ้าหน้าที่รัฐที่มีบทบาทหลักในการจัดการพื้นที่ตลาดชายแดน 3) ผู้ค้าลารายย่อย เป็นต้น โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์ คือ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิจัยออกเป็นสองส่วน ได้แก่ 1) บริบทพื้นที่ตลาดลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย และ 2) บทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลารายย่อย โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. บริบทพื้นที่ตลาดลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนอง จังหวัดหนองคาย

“ตลาดลาว” หรือ ตลาดชายแดน จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน จังหวัดหนองคาย ตั้งอยู่ตรงข้ามด่านประเพณีบ้านไชยเสี แขวงบอลิคำไซ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้อุทยานแห่งชาติภูเขาวายของประเทศลาวประมาณ 10 กิโลเมตร อุทยานแห่งชาติดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่าและพันธุ์พืชต่างๆ อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและเป็นแหล่งต้นกำเนิดของสินค้าที่มาจากสัตว์ป่าและพันธุ์พืช สินค้าส่วนใหญ่ที่ผู้ค้าลารายย่อยนำมาขายในพื้นที่ตลาดชายแดนบ้านหนองมนจึงมักเป็นสัตว์ป่า พืชป่า นอกจากนี้ยังมีสินค้าประเภทอื่นๆ เช่น พืชผักตามฤดูกาล ผลิตภัณฑ์จักสาน เป็นต้น จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนเปิดทำการเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2542 ในช่วงแรกเปิดสัปดาห์ละสองวัน คือ วันอาทิตย์และวันพุธ เวลา 08.30 - 16.30 น. ต่อมาใน พ.ศ. 2556 ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายได้มีการ

หารือร่วมกันกับเจ้าแขวงบอลิคำไซ เพื่อแลกเปลี่ยนความร่วมมือกันในด้านต่างๆ และเห็นชอบให้เพิ่มจำนวนวันสำหรับการเปิดจุดผ่อนปรนเป็นสัปดาห์ละสามวัน คือ วันพุธ วันศุกร์ และวันอาทิตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้คนในการข้ามไปร่วมกิจกรรมบุญประเพณี จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนมีพื้นที่ 8 ไร่ 2 งาน 20 ตารางวา (สถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2557) ในอดีตพื้นที่ตลาดเป็นดินลูกรัง ในช่วงฤดูฝนจะมีโคลนตมและพื้นชื้นและไม่สะดวกต่อการเดินจับจ่ายใช้สอย ต่อมาใน พ.ศ. 2551 จึงได้มีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน โดยการเทคอนกรีตครอบคลุมพื้นที่จุดผ่อนปรนและมีการจัดโซนการขายสินค้า เป็นต้น

การเดินทางเข้าออกจุดผ่อนปรน ตามระเบียบของพื้นที่ได้อนุญาตให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนเฉพาะวันพุธ วันศุกร์ และวันอาทิตย์ เวลา 08.30 - 16.00 น. โดยชาวลาวสามารถใช้สิทธิในการค้างคืนในประเทศไทยได้ไม่เกินสามวันสองคืน โดยจะมักได้รับการอนุโลมให้ในกรณีการเดินทางไปร่วมงานศพ และการรักษาพยาบาล ในกรณีชาวลาวเจ็บป่วยและข้ามมารักษาพยาบาลที่ฝั่งไทยจะต้องใช้เอกสารยืนยันจากแพทย์เพื่อยื่นต่อเจ้าหน้าที่ฝั่งไทย เพื่อทำการแจ้งข้อมูลไปยังเจ้าหน้าที่ฝั่งลาวให้รับทราบ อย่างไรก็ตามในพื้นที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนยังมีภาวะเบียดระหว่างห้องถิ่นที่เกิดจากผู้นำชุมชนทั้งสองฝั่งมีการปรึกษาหารือเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยกำหนดให้ผู้คนที่ทั้งสองฝั่งสามารถข้ามแดนได้นอกเหนือวันและเวลาที่กำหนด ในกรณีของการเดินเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยและการร่วมงานบุญประเพณี เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน โดยจะต้องมีใบอนุญาตในพื้นที่ปลายทางเป็นผู้รับรองการเดินทางข้ามแดน รวมทั้งมีการยึดหยุ่นเรื่องระยะเวลาเปิด - ปิดจุดผ่อนปรน เป็นเวลา 08.00 น. - 16.30 น. เพื่อเอื้อให้กับผู้คนที่เดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อไปรับการรักษาพยาบาลที่ตัวอำเภอได้เดินทางกลับภูมิลำเนาได้ทัน

ในส่วนของผู้คนที่เดินทางข้ามจุดผ่อนปรนบ้านหนองมนเพื่อผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ เช่น การซื้อสินค้าในตัวอำเภอ หรือการรักษาพยาบาลนอกเขตพื้นที่ที่จะต้องติดต่อขอทำหนังสือออกนอกพื้นที่พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ของการออกนอกพื้นที่ให้ชัดเจน กรณีที่คนไทยจะเดินทางไปเยี่ยมญาติฝั่งลาว ส่วนใหญ่มักมีเรือญาติจากฝั่งลาวทำการโทรศัพท์ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ฝั่งลาวไว้ล่วงหน้า ส่วนผู้คนที่เดินทางจึงมีหน้าที่เพียงการทำหนังสือผ่านแดนที่ฝั่งไทยให้ถูกต้องตามระเบียบ ส่วนเรื่องของบัตรผ่านแดนและการชำระค่าเหยียบแผ่นดินในฝั่งไทย แม้ว่าชาวลาวบางคนที่ข้ามมาฝั่งไทยจะยังไม่ชำระในขาเข้า หรือชำระเป็นเงินกีบ แต่ขาออกจะต้องชำระเป็นเงินไทย จำนวน 20 บาท

ในด้านการค้าขายชายแดน ระยะเวลาผู้คนสองฝั่งโขงได้เริ่มจากการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีพเป็นการแลกเปลี่ยนที่มีปริมาณเพียงเล็กน้อย เนื่องจากความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศของไทยและลาว ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์หรือสัตว์ป่าต่างชนิดกัน บางพื้นที่ขาดแคลนทรัพยากรบางอย่าง เช่น คนไทยเอาเกลือไปแลกข้าว คนลาวเอาปู ปลา มาแลกข้าวหรือมาแลกเกลือ คนไทยเอาข้าวไปแลกสัตว์ป่า เอากระดิวข้าวที่สานมาแลกข้าวที่ฝั่งไทย เป็นต้น นอกจากการนำกระดิวข้าวไปแลกข้าวแล้ว ในบางครั้ง คนลาวจะนำของป่าที่เป็นทั้งพืชและสัตว์ เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย นก กระรอก กระแต ไก่ป่า ตะกวด ที่ย่างแล้วมาแลกข้าวสาร ไก่ป่าหนึ่งตัวจะแลกข้าวได้ประมาณ 1.5 - 2 กิโลกรัม ส่วนอัตราการแลกเปลี่ยนไม่มีใครวางกฎเกณฑ์ไว้ ขึ้นกับความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย ส่วนใหญ่มักจะเป็นการให้มากกว่าการรับ ต่างจากการคิดคำนวณสินค้าเป็นเงินที่มีจะคำนึงถึงความเท่าเทียมของราคาสินค้าและสิ่งของที่ได้ แต่การแลกเปลี่ยนของผู้คนในอดีตเป็นการช่วยเหลือคนที่มีสถานะต่ำกว่า ต่อมาเมื่อมีผลผลิตมากขึ้นและเกินความต้องการในการดำรงชีพของครัวเรือน จึงมีการพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ทางการค้าเพื่อหวังผลกำไรมากขึ้นก็ในอดีตที่การค้าขายที่เป็นตัวเงินมีเพียงส่วนน้อย

ในอดีตมีการค้าขายระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ข้าวสาร สัตว์ป่า เป็นต้น แต่ปัจจุบันข้าวสารกลายเป็นสินค้าต้องห้ามเพราะต้องมีการจดทะเบียนและต้องมีการผ่านด่านศุลกากรอย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีการซื้อขายข้าวสารเพื่อนำไปบริโภคในครัวเรือน สามารถละลือมอ่วยให้นำออกไปได้

ปัจจุบันมีกฎจากส่วนกลางในเรื่องของสินค้าต้องห้ามที่ต้องตรวจตราอย่างเข้มงวด คือ ยาเสพติด ส่วนสินค้าต้องห้ามชนิดอื่นๆ อาทิ สินค้าห้ามนำออกประเภทข้าวสาร แก้วหูขี้ผึ้ง แอลกอฮอล์ ฯลฯ สินค้าห้ามนำเข้า อาทิ สัตว์ป่าที่ผิดกฎหมายตามอนุสัญญาไซเตส หอมหัวแดง กระเทียม ฯลฯ แต่ในทางปฏิบัติกฎต่างๆยังมีการอนุโลม เช่น ข้าวสารสามารถนำออกได้ในปริมาณที่เหมาะสมกับการบริโภคในครัวเรือน กรณีของสินค้าประเภทสัตว์ป่า ในบางช่วงที่การตรวจตราไม่มีความเข้มข้น สามารถให้นำเข้าได้ในปริมาณน้อยเพื่อไม่ให้เข้าข่ายของการค้าเป็นขบวนการ ถ้ามีเจ้าหน้าที่มาจากส่วนกลาง เช่น เจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ จะมีความเข้มงวดมากขึ้น แต่ถ้ามีเพียงเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นจะมีความผ่อนปรน อนุโลมระหว่างกันเกิดขึ้น การเดินทางข้ามแดนระหว่างผู้คนและสินค้านี้ระหว่างสองฝั่งจะอาศัยความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่มีมาตั้งแต่อดีต รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีผลทำให้กฎกติกาบางอย่างถูกลดทอนลง สิ่งสำคัญที่สุดในการข้ามแดนจึงเป็นการพูดคุย บอกกล่าวชี้แจงระหว่างท้องถิ่นหรือหมู่บ้าน

ผู้ค้าลาวรายย่อยที่เดินทางข้ามพรมแดนเพื่อมาซื้อขายสินค้าในจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน สามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง ผู้ค้าลาวข้ามแดนรายย่อยที่เดินทางไป - กลับ เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้ามแดนโดยตรง กลุ่มนี้จะเป็นผู้ค้าลาวรายย่อยที่ต้องเดินทางข้ามแดนในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ฝั่งตรงข้ามกันจุดผ่อนปรนบ้านหนองมน เรียกได้ว่าเป็นแม่ค้าท้องถิ่น วิธีการข้ามแดนของผู้ค้าลาวส่วนใหญ่จะข้ามแดนโดยใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว โดยจะต้องมีการประทับตราขาเข้าและขาออกจากเจ้าหน้าที่ประจำจุดผ่อนปรนในวันก่อนเดินทางให้ข้ามแดน

ประเภทที่สอง ผู้ค้าลาวข้ามพรมแดนรายย่อยที่พำนักในในประเทศไทย ผู้ค้าลาวกลุ่มนี้มีจำนวนน้อย การเดินทางเข้า - ออกประเทศไทย จะใช้หนังสือเดินทาง (passport) ผู้ค้ากลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มที่พำนักในประเทศไทยเป็นเวลาหลายวัน โดยตระเวนค้าขายไปยังจุดผ่อนปรนต่างๆ ในจังหวัดหนองคายและจังหวัดใกล้เคียง ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ที่แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว การเดินทางข้ามแดนเพื่อมาขายสินค้าที่จุดผ่อนปรนบ้านหนองมนจะใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว จังหวัดหนองคายเป็นช่องทางสำคัญในการเดินทางข้ามแดน

2. บทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวรายย่อย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนของผู้ค้าลาวรายย่อยในสองพื้นที่ คือ บทบาทในพื้นที่ตลาดลาว และบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ของครอบครัวและชุมชน โดยสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ตลาดลาว ที่ส่งผลให้ผู้ค้าลาวรายย่อยมีรายได้เป็นกอบเป็นกำเพื่อนำไปจุนเจือครอบครัว การมีบทบาทในสองพื้นที่ที่เชื่อมโยงกันทำให้ผู้ค้าลาวรายย่อยสามารถเลื่อนขั้นทางสังคมกลายเป็นผู้มีอำนาจในการต่อรองกับสามีในการเดินทางไกลข้ามพรมแดนเพื่อทำการค้าขาย ซึ่งเป็นบทบาทของผู้หญิงลาวที่แตกต่างจากในอดีตที่มีภรรยาทำงานในบ้าน

“ตลาดลาว” เป็นชื่อเรียกที่คุ้นหูกันของผู้คนท้องถิ่นที่ใช้เรียก ตลาดชายแดนไทย - สปป.ลาว จุดผ่อนปรนบ้านหนองมน พื้นที่นี้เปรียบเสมือนจุดนัดพบสำคัญของผู้ค้ารายย่อยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิ แม่ค้าไทย แม่ค้าลาว แม่ค้าลาวม้ง ฯลฯ การเข้าถึงตำแหน่งแห่งที่ของผู้ค้ารายย่อยในตลาดสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้ค้าลาวรายย่อยแต่ละคนได้รับไม่เท่าเทียมกัน ในการค้าขายข้ามพรมแดน ผู้ค้าลาวรายย่อยที่มีบทบาทหลักในการเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อค้าขายส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศของแม่ค้าลาวในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศชายได้ดูมการณ์ชายเป็นใหญ่ ที่ถูกปรับเปลี่ยนด้วยระบบการผลิตที่อิงกับระบบการค้า จะเห็นว่าผู้ค้าลาวรายย่อยที่เดินทางข้ามแดนจะมีการซึมซับรับเอาประสบการณ์ใหม่ๆ ที่แตกต่างจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงลาวและผู้ชายลาวในอดีต จึงกล่าวได้ว่า การเปิดพรมแดนได้เอื้อให้ผู้หญิงลาว

ได้มีโอกาสในการเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อทำการค้าขาย และมีโอกาสแสวงหาช่องทางในการทำมาหากินและปรับเปลี่ยนบทบาทภายในครอบครัวที่สามารถเลื่อนขั้นไปเป็นผู้ผลิตในครัวเรือน

การมีบทบาททางเศรษฐกิจของผู้ค้าลารายย่อย เกิดขึ้นภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะการมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ศุลกากร ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ซึ่งเป็นลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์แบบเป็นทางการ ควบคู่กับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เช่น เมื่อต้องการต่อรองในการขนส่งสินค้าประเภทของป่า ผู้ค้าลารายย่อยมักใช้ความสัมพันธ์เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับตัวแทนโครงสร้างอำนาจรัฐ เพื่อให้เกิดการยืดหยุ่นกฎเกณฑ์บางอย่างเพื่อให้ผู้ค้าลารายย่อยสามารถดำเนินการค้าที่ถูกมองว่าผิดกฎหมาย

นอกจากนี้ผู้ค้าลารายย่อยยังมีปฏิสัมพันธ์กับทั้งผู้บริโภครชาวไทย นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทย บริเวณตลาดลาวจึงเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจึงดำเนินไปบนพื้นฐานของการซื้อขายเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ค้า ในตลาดนั้นวางอยู่บนพื้นฐานของการแก่งแย่งผลประโยชน์ทางธุรกิจควบคู่กับความสัมพันธ์แบบร่วมมือกันในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ผู้ค้าลารายย่อยจึงเลือกปรับความสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลายกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยท่าทีที่เป็นมิตรกับทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและผู้บริโภครชาวไทย

ขั้นตอนการเดินทางข้ามแดนมายังตลาดชายแดนบ้านหนองมน แม่ค้าลาวจะเดินทางออกจากบ้านมายังด่านชายแดนฝั่งลาว แม่ค้าลาวจะทำการไปเจรจากับเจ้าหน้าที่ของประเทศลาวและเสียค่าธรรมเนียม จากนั้นเจ้าหน้าที่ลาวจะทำการตรวจค้นสิ่งของที่นำเข้าไปในประเทศลาว เมื่อแม่ค้าลาวเดินทางข้ามแดนมายังฝั่งไทย จะต้องนำหนังสือผ่านแดนมายื่นให้กับเจ้าหน้าที่ไทยเพื่อประทับตราขาเข้าพร้อมทั้งจ่ายค่าเหยียบแผ่นดินที่ฝั่งไทย 20 บาท เมื่อข้ามแดนมายังฝั่งไทยแล้ว แม่ค้าแต่ละคนจะมีปฏิสัมพันธ์กันบนพื้นฐานความสัมพันธ์หลายลักษณะ ทั้งความเป็นแม่ค้า เครือญาติ และเพื่อนบ้าน การมีเครือข่ายการค้าของผู้หญิงจึงเป็นตัวสำคัญในการสร้างความมั่นใจในการเดินทางข้ามแดน และเป็นยุทธวิธีการต่อรองกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายการค้าของผู้หญิงทำให้ระยะห่างระหว่างชนชั้นขยับเข้าใกล้กัน เช่น การแลกเปลี่ยนถึงสารทุกข์สุกดิบระหว่างการเดินทางข้ามแดนเพื่อมาค้าขายในตลาดชายแดนบ้านหนองมน

ในส่วนของบทบาททางเศรษฐกิจของผู้ค้าลารายย่อยในครอบครัวและชุมชน ผู้หญิงลาวที่ประกอบอาชีพเป็นผู้ค้าลารายย่อย จะมีการสร้างตัวตนใหม่ที่แตกต่างจากมุมมองที่มีต่อผู้หญิงแบบเดิม โดยแม่ค้าลาวมองว่า การที่ประกอบอาชีพผู้ค้าข้ามแดนนำมาสู่รายได้ในการจุนเจือครอบครัว หรืออาจเรียกว่าเป็นรายได้หลักของครอบครัวก็ได้ จากการศึกษาที่เป็นผู้ที่มีความสามารถในการหารายได้ ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการต่อรองกับครอบครัวมากขึ้น เนื่องจากผู้หญิงได้กลายมาเป็นผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจที่สำคัญของครอบครัว จากคำบอกเล่าของแม่แม แม่ค้าลาวมั้งในประเทศลาว เล่าว่า “...ในสังคมมั้งหรือแม่แต่สังคมลาว คาดหวังให้ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ช่วยงานในไร่ หุงหา อาหาร ดูแลบ้าน ให้กำเนิดลูกชาย และเลี้ยงดูลูก ส่วนผู้ชายควรเป็น ผู้นำครอบครัว...”

เมื่อผู้หญิงลาวมีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ใช้ชีวิตกับการเดินทางไกลมากขึ้น ผู้หญิงกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว บทบาทหน้าที่ภายในครัวเรือนจึงค่อนข้างยืดหยุ่น ทั้งเรื่องการแบ่งงานตามเพศ บทบาทหน้าที่ระหว่างเพศ พื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะจึงทับซ้อนและเหลื่อมล้ำกัน นอกจากนี้หน้าที่การงานที่ส่งผลให้หญิงเข้ามามีพื้นที่ในพื้นที่สาธารณะแล้ว ในส่วนของประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น งานรื่นเริงช่วงประเพณีปีใหม่อลาวก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงออกมาร่วมกิจกรรมมากขึ้น เป็นต้น เมื่อผู้หญิงต้องสวมบทบาท “แม่ค้า” เพิ่มขึ้น ผู้หญิงกลายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวแทนผู้ชาย รายได้ก็นำไปใช้ส่วนใหญ่มาจากน้ำพักน้ำแรงของผู้หญิง ด้วยเงื่อนไขของการค้าขาย ผู้หญิงมีหน้าที่ออกไปค้าขาย และผู้ชายต้องปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ทำงานบ้านเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของครัวเรือน และระบบโครงสร้างของสังคม เมื่อแบ่งแยกงานระหว่างเพศแล้ว งานที่

เกี่ยวข้องกับการค้าขายนอกบ้านจึงเป็นงานของผู้หญิง การเคลื่อนย้ายเข้าออกระหว่างหมู่บ้านกับเมืองของแม่ค้าลาว ทำให้ผู้ค้าลาวรายย่อยกลุ่มนี้สามารถกระโดดความสัมพันธ์ในพื้นที่บ้านหรือพื้นที่ส่วนตัว และปรับความสัมพันธ์ในลักษณะใหม่ตามบริบทของการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่เปิดโอกาสให้ผู้ค้าลาวรายย่อยได้ออกเดินทางเคลื่อนที่ข้ามพรมแดนจำนวนมาก เมื่อตัวตนของผู้หญิงกลายเป็นผู้มีรายได้อีกหนึ่งของครอบครัว ทำให้ผู้ค้าลาวรายย่อยสามารถเรียนรู้และสร้างทักษะในการค้าขายและการต่อรองในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ มากยิ่งขึ้น บทบาทของผู้ค้าลาวรายย่อยซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จึงไม่ได้มีขอบเขตเฉพาะพื้นที่ในบ้านหรือพื้นที่ส่วนตัวเท่านั้น แต่มีบทบาทในการค้าข้ามพรมแดนซึ่งเป็นการค้าทางไกล และส่วนใหญ่มีการรอนแรมค้างคืนในประเทศไทยหลายสิบวัน

การที่ผู้ค้าลาวรายย่อย ที่เป็นเพศหญิงส่วนใหญ่หันมาค้าขายข้ามพรมแดน และกลายเป็นผู้ที่หารายได้หลักมาสู่ครอบครัว ส่งผลให้ผู้ค้าลาวรายย่อยกลุ่มนี้สามารถเลื่อนสถานภาพและบทบาทในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัวได้มากขึ้นกว่าในอดีต ส่งผลให้วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศทั้งในระดับครอบครัวจนถึงหมู่บ้าน โดยจากเดิมโครงสร้างสังคมลาวได้กำหนดบรรทัดฐานให้ผู้หญิงเป็นช่างทำหลัง มีหน้าที่ดูแลจัดการงานบ้าน เลี้ยงลูก และเป็นแรงงานในครัวเรือน และบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงลาวมักแฝงฝังเฉพาะในพื้นที่บ้าน ขณะที่ในวัฒนธรรมลาวผู้ชายมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ผู้ชายคือหัวหน้าครอบครัว เป็นกำลังสำคัญในการทำมาหากิน รวมทั้งเป็นผู้ที่มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ เมื่อเงื่อนไขและบริบททางวัฒนธรรมและสังคมเปลี่ยนแปลงไป การมีบทบาทในการเป็นผู้ค้าลาวรายย่อยข้ามพรมแดนได้ผลักดันให้ผู้หญิงขยับตำแหน่งกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการหารายได้และมีตัวตนในพื้นที่สาธารณะมากยิ่งขึ้น บทบาทของการเป็นผู้ค้าลาวรายย่อยข้ามพรมแดนจึงทำให้ผู้หญิงสามารถต่อรองกับระบบชายเป็นใหญ่ บทบาทดังกล่าวได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายลาวให้แตกต่างไปจากอดีต

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ในการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ค้าลาวรายย่อยไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเปลือยเปล่า หากแต่ผู้ค้าลาวรายย่อยได้มีการนำเอาทุนรูปแบบต่างๆ อาทิ เงินทุน ประสบการณ์การค้า และการมีเครือข่ายการค้าทั้งกับทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ แรงงานรับจ้างแบกของ และผู้ค้าในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อเป็นเครื่องมือต่อรองให้ผู้ค้าลาวรายย่อยก้าวเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจผ่านการค้าข้ามพรมแดนและสามารถกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในครอบครัว ซึ่งถือว่าการเลื่อนชั้นทางสังคมรูปแบบหนึ่ง ส่วนกลวิธีต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการธำรงบทบาทของการเป็นผู้ค้าลาวรายย่อยที่ค้าขายสินค้าประเภท ของป่า สัตว์ป่า สมุนไพร เครื่องราง ของขลัง ที่สินค้าบางอย่างเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามกฎหมาย แต่ผู้ค้ากลุ่มนี้สามารถหลบหลีกให้รอดพ้นจากการตรวจตราของเจ้าหน้าที่รัฐได้ เห็นได้จากการใช้กลวิธีในการวางสินค้าที่ผู้ค้าลาวรายย่อยมักจะวางสินค้าที่ขายได้ทั่วไปไว้บังหน้า และปิดบังสินค้าหรือของป่าที่ผิดกฎหมายไว้ หากลูกค้าสั่งซื้อก็สามารถขายให้ได้ ผู้ค้ากลุ่มนี้มักมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกับเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่จุดผ่อนปรน ในบางช่วงเวลาที่เจ้าหน้าที่รัฐมีการตรวจตราอย่างเข้มงวด ก็จะส่งผลกระทบต่อการค้าขายในตลาดชายแดน เนื่องจากรายได้หลักของผู้ค้าลาวที่นำมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่มาจากการค้าขายของป่า หากมีเจ้าหน้าที่เข้าตรวจค้นแผงขายอาหารสด ผู้ค้ากลุ่มนี้มักจะอาศัยช่วงหลุมหลบภัยในการมีหูไวน้ำตา เพื่อที่สามารถหลบหนีได้ทัน จึงกล่าวได้ว่าการมีทุนในรูปแบบต่างๆ ได้เอื้อให้ผู้ค้าลาวรายย่อยสามารถต่อรองหลบหลีก และสามารถดิ้นรนในการทำอาชีพค้าขายของป่าเพื่อนำรายได้ไปจุนเจือครอบครัว

สรุปผลการวิจัย

การเกิดขึ้นของโครงการความร่วมมือในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง นำไปสู่ความพยายามในการสร้างข้อตกลงของความร่วมมือระหว่างประเทศให้เป็นสากลในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอนุสัญญาไซเบสที่ประเทศสมาชิกในอนุภูมิภาคลุ่ม

น้ำโขงได้มีการลงนามในอนุสัญญาดังกล่าวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นทางการค้าระหว่างประเทศให้เกิดขึ้นในสายตาของประชาคมโลก ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวได้กลายเป็นกฎเกณฑ์ทางการค้าแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อการค้าระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตามผู้ค้าลารายย่อยมีการใช้ทุน (capital) ที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ อาทิ เงินทุน ประสิทธิภาพ และเครือข่ายความสัมพันธ์กับทั้งเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่น แรงงานรับจ้างแบกของ (กั๋ง) และผู้ค้าที่เป็นเครือญาติ หรือกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มาใช้ในการต่อรอง หลบหลีก รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือในการทำให้สามารถมีบทบาทในพื้นที่ทางการค้าในตลาดลาว จึงกล่าวได้ว่าบทบาทของผู้ค้าลารายย่อยในการค้าขายของป่า สัตว์ป่าและพืชป่า ไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างเปลือยเปล่า โดยปราศจากการรู้เห็นเป็นใจจากรัฐ และการที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ร่วมมือด้วยนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับการให้สินบน ทั้งในรูปแบบของตัวเงินและรูปแบบของสินค้า ที่เรียกว่า “ค่าน้ำ” ข้อค้นพบดังกล่าวจึงสะท้อนว่า การแยกข้าวขาวค้าระหว่างอำนาจรัฐกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกระบบอาจเป็นมุมมองที่ตื่นเงินมากเกินไป เนื่องจากในความเป็นจริงอำนาจรัฐส่วนไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากช่องว่างดังกล่าวจึงเอื้อให้ผู้ค้าลารายย่อยสามารถต่อรอง หลบหลีก และปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้สามารถเป็นผู้กระการที่คืบคลานในการทำมาหากินตามอาชีพประเพณีเพื่อนำรายได้ไปใช้ในการจุนเจือครอบครัว ทำให้ผู้ค้าลารายย่อยกลายเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งเป็นบทบาทที่แตกต่างจากการแบ่งงานระหว่างเพศในอดีตที่จากเดิมผู้ค้าลารายย่อยกลุ่มนี้จะต้องพึ่งพิงรายได้จากสามีเป็นหลัก

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ตลาดชายแดน: ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้าลาวในพื้นที่ชายแดนไทย – สปป.ลาว” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรมย์ (บรรณาธิการ). ชายแดนอีสานกับเพื่อนบ้าน: ข้อค้นพบทางวิชาการ และนโยบาย
กรณีศึกษา กัมพูชามองไทย คนไร้รัฐ และเมืองคูมิตร. อุบลราชธานี: ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี; 2554.
- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. เกี่ยวกับไซเตส. [ออนไลน์] 22 ธันวาคม 2560 [อ้างเมื่อ 22 ธันวาคม 2560].
จาก: <http://portal.dnp.go.th>.
- จักรกริช สังขมณี. ชุมทางการค้า กับการสร้าง/สลายเส้นแบ่งพรมแดนไทย-พม่า. วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2555; 24 (1-2): หน้า 17 - 61.
- ชาย โพธิ์สิตา. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; 2547.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. อาณาบริเวณชายแดนแม่น้ำโขงกับการสร้าง/สลายความหมายในบริบทของสังคมสมัยใหม่:
กรณีศึกษาเมืองหนองคายกับเมืองเวียงจันทน์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย; 2553.
- พฤกษ์ เถาวิล. พื้นที่ของการดำรงชีวิตในการค้าชายแดน: เขตแดนรัฐ พื้นที่ในระหว่างและภูมิภาคศาสตร์แห่งการ
ครอบงำต่อต้าน. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ฉบับพิเศษกลุ่มน้ำโขงศึกษา 2552; หน้า 1 - 27.
- สถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์การค้าตาม
แนวชายแดนของจังหวัดหนองคาย. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย; 2557.

สมหมาย ชินนาค. รวมบทความประชุมวิชาการผู้นำใจศึกษา ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 16-18 พฤศจิกายน 2555
ณ แขวงสาละวัน สปป.ลาว. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี; 2555.

Appadurai, Arjun. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of
Minnesota Press; 1996.

Walker, Andrew. *The Legend of the Golden Boat: Regulation, Transport and Trade in North-Western Laos*.
Doctor's Thesis. Australia: The Australian National University; 1999.